

WOUDAAP

Ixobrychus minutus

(foto Chris van Rijswijk / Buiten-beeld)

Beschermingsstatus

Rode lijstcategorieën

Beschermingsstatus

Habitatrichtlijnsoort

Vogelrichtlijnsoort

Belangrijke leefgebieden

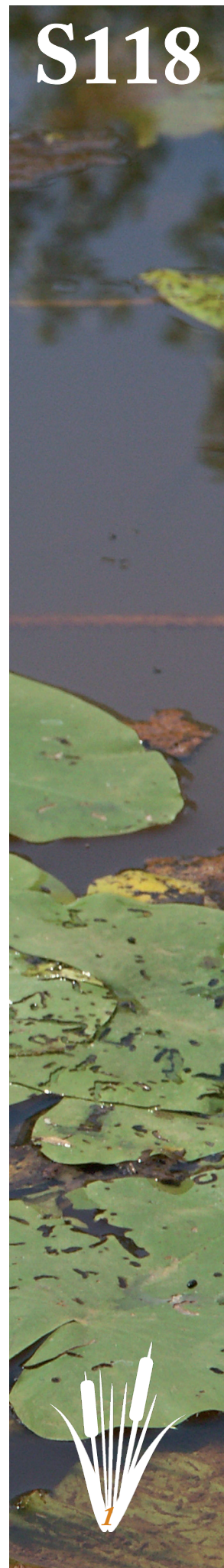

Korte soortbeschrijving

Soortkenmerken

De Woudaap is de kleinste in België voorkomende reigersoort (33-38 cm). Hij bezit een glanzend zwarte kruin en rug en opvallende, geelwitte vleugelvlekken. De vlekken contrasteren met de verder volledig zwarte vleugel. De kruin en rug van het mannetje zijn groenig zwart; het vrouwtje is minder helder gekleurd en draagt donkere strepen op keel, nek en onderdelen. De snavel is geelachtig; de poten zijn groen. Jonge vogels lijken op het vrouwtje maar hun verenkleed is meer gevlekt en gestreept. De vogel vliegt gewoonlijk laag, met vrij snelle vleugelslagen, ingetrokken nek en uitstekende poten. De Woudaap laat zich niet vaak zien en neemt bij gevaar een paalhouding aan, waarbij de kop gestrekt omhoog gehouden wordt.

S118

Biotoopvereisten

De Woudaap leeft verborgen in dichte en brede (> 3m), overjarige riet-, lis- en lisdoddevegetaties, die de overgang vormen van min of meer open, ondiep water (> 20 cm) naar verlandingsmoeras. Hij nestelt er bij voorkeur in natte verlandingsvegetaties. Het nest wordt boven het water gebouwd tussen dicht, meerjarig waterriet en Lisdodde maar evengoed in natte ruigten al dan niet met biezen, russen en struiken. Het bestaat doorgaans uit rietstengels. De vogel foerageert vanaf de oever of van drijvende waterplanten met grote bladen zoals Gele plomp, Witte waterlelie en Krabbescheer. Hij is het meest actief in de schemering. De Woudaap eet vooral vis, amfibieën en waterinsecten.

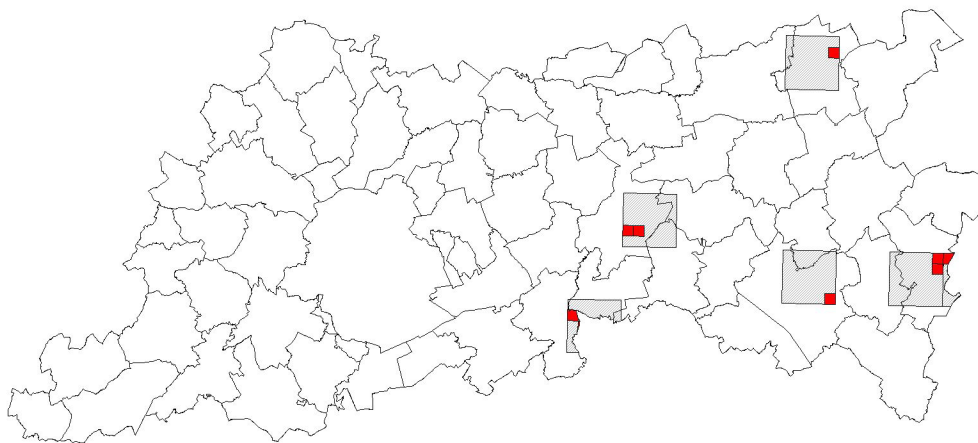
Populatie-uitwisseling en natuurverbindingen

Het is een trekvogel die bij ons te zien is vanaf eind maart-begin juni tot augustus-september. Hij overwintert in Afrika, ten zuiden van de Sahara.

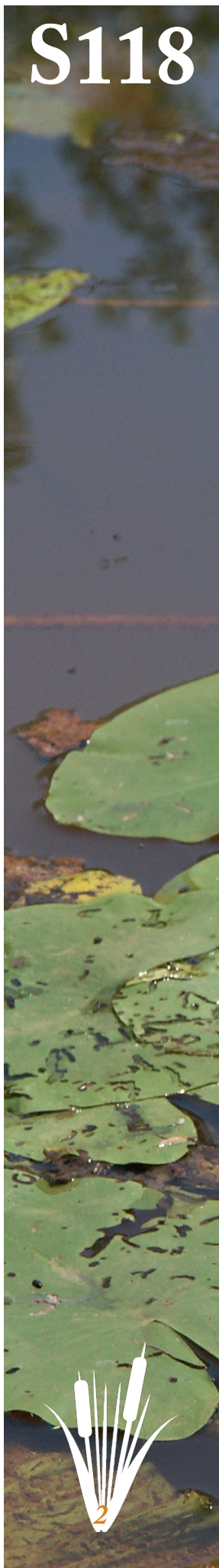
Lange stroken met structuurrijke overgangen tussen de vlakke oever en het ondiep water en veel beschutting zijn voor de soort cruciaal. De Woudaap heeft ook uitgestrekte en onverstoorde rietvegetaties nodig om tot broeden te komen. De soort kan enkel succesvol broeden in kleine moerassen zoals rond visvijvers wanneer deze deel uitmaken van een groter waterrijk gebied en niet te geïsoleerd liggen in het landschap. In de regel is een grootschalig moeras ofwel een netwerk van meerdere kleinschalige structuurrijke moerassen noodzakelijk - in beide gevallen met veel waterriet - om als broedgebied in aanmerking te komen.

Voorkomen in de provincie Vlaams-Brabant**Regionale verspreiding**

De Woudaap is een weinig algemene en enkel lokaal voorkomende zomergast. De populatie wordt op amper 11-19 koppels geschat. In Vlaams-Brabant komt de soort sporadisch tot broeden in de vijvergebieden met goed ontwikkelde rietgordels zoals in het provinciedomein Het Vinne (Zoutleeuw) en voorheen ook in Abdij van Park (Heverlee), Kessel-Lo en de Florivalvijvers in Ottenburg.

Inventarisatieonderzoeken

- Algemeen soortenverspreidingsonderzoek door het bijhouden van waarnemingen via de website waarnemingen.be.
- Project Bijzondere BroedvogelMonitoring (INBO, Vlaamse vogelwerkgroep Natuurpunt en Natuurpunt Studie).

Knel- en aandachtspunten

- De hoge sterfte tijdens de trek en in de overwinteringsgebieden.
- Bij ons ligt de voornaamste oorzaak bij de verdwijning en degradatie van grote waterrijke gebieden met uitgestrekte rietgordels en natte graslanden. Dit hangt nauw samen met de ontwatering van veel gebieden en de toevoer van voedingsstoffen die tot eutrofiëring van het water leiden. Het leidt tot een afname van het aandeel waterriet en drijvende watervegetaties. In het verleden kwam de soort ook voor op kleine natte graslanden in beekdalen of overhoekjes buiten het huidige verspreidingsareaal, maar door ontwatering zijn dergelijke terreinen nagenoeg verdwenen. Daarnaast speelt ook het egaliseren van percelen een belangrijke rol, waardoor greppels, sloten, natte depressies en dergelijke meer verdwijnen.
- Intensivering van het landgebruik, alsook allerlei ruimtelijke ontwikkelingen die de leefgebieden ontsluiten of isoleren. Veel moerasgebieden zijn op zich nog geschikt maar liggen ingesloten of zijn te beperkt in oppervlakte om als leefgebied te functioneren.
- Veel moerasgebieden zijn toegankelijk voor recreanten, vissers en jagers. Dit verstoort de schuwe moerasvogels die voldoende grote ongestoorde oppervlakte nodig hebben.

Overzicht maatregelen

H3.1.	Isoleren/herstel hydrologie
H3.4.- H3.13	Kap struweel
H3.6.	Aanleg van poelen
H3.11.	Maaien van rietmoeras

S118.1.	Tegengaan van verstoring
S118.2.	Ontwikkeling van verlandingsvegetaties
S118.3.	Herstel van de waterkwaliteit
S118.4.	Kunstnesten

Landschaps- en habitatgerichte maatregelen

H3.1. Isoleren/herstel hydrologie

Rietmoerassen vormen de geleidelijke overgang van open water naar land. Om een rietmoeras in stand te houden zijn lage waterstanden in de zomer en hoge in de winter cruciaal. In de regel wordt een verschil van 30 cm tussen zomer- en winterpeil nagestreefd, maar dit kan per gebied variëren. Een belangrijke randvoorwaarde voor het waterherstel is een gelijktijdige verbetering van de waterkwaliteit (zie maatregel S120.3. Herstel van de waterkwaliteit).

H3.4.- H3.13 Kap struweel

Rietmoerassen voor Woudaap mogen niet verbossen, maar mogen wel verspreid struiken en struikgroepen bevatten en geleidelijk uitlopen in aangrenzend moerasbos. Het rietmoeras wordt opengehouden d.m.v. een cyclisch kapbeheer van struik- en boomopslag dat in tijd en ruimte wordt gespreid. Waar mogelijk wordt het gekoppeld aan het maai-beheer van rietland (zie maatregel S120.2. Ontwikkeling van verlandingsvegetaties).

H3.6. Aanleg van poelen

Kleine vijvers en poelen vormen een belangrijke aanvulling op het voedselhabitat en worden bij voorkeur in de omgeving van het broed- en foerageergebied aangelegd. Ook tijdelijke plassen, bv. in depressies van natte graslanden, kunnen hiervoor dienen. Ze moeten omgeven zijn door (smalle) riet-, lisdodde- of andere opgaande oevervegetaties.

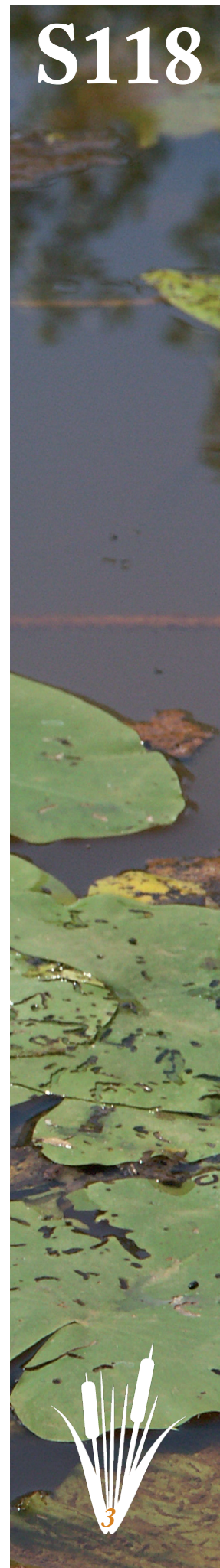

Foto: Natte depressie en poel met rietontwikkeling verschaft de Woudaap bijkomend foerageergebied. (foto Econnection)

H3.11. Maaien van rietmoeras

Het maaien van Riet is onmisbaar om de verbossing van het moeras tegen te gaan (zie maatregel S120.2. Ontwikkeling van verlandingsvegetaties) en om het Riet vitaal te houden.

Soortgerichte maatregelen

S118.1. Tegengaan van verstoring.

De jongen blijven in het nest tot ze vliegvlug zijn. Bij lichte verstoring vlucht een jong en komt na enige weer terug op het nest. Bij een ernstige verstoring vlucht een jong definitief weg. Dit is zeer slecht voor het broedsucces. De verstoring bestaat voornamelijk uit maaien vlakbij de nesten (herrie) en predatoren. Een van de maatregelen is een strook vegetatie langs de slootranden te laten staan totdat de jongen vliegvlug zijn, dit komt het broedsucces erg ten goede.

S118.2. Ontwikkeling van verlandingsvegetaties.

De Woudaap heeft een afwisseling nodig van ondiep helder water, rietland en struweel. De ontwikkeling van jonge verlandingsvegetaties kan d.m.v. van een aangepast waterpeilbeheer worden gestimuleerd (zie maatregel H3.1. Isoleren/herstel hydrologie). In voor Woudaap geschikte rietmoerassen wisselen jonge en oude rietvegetaties elkaar af. Waar overstromingen en wind het oude Riet opruimen, ontstaat er vanzelf nieuw open water waarin zich jong Riet kan vestigen. Doorgaans moeten verjongingsprocessen echter worden geïntroduceerd door middel van een cyclisch maai-beheer. Dat beheer wisselt in tijd en ruimte en strekt zich in de regel uit over een periode van minstens 5 jaar. Het maai-beheer valt samen met het kappen van struweelopslag, waarbij in de rietstukken enkel gespreid kleine struiken of struikgroepen worden overgehouden.

Foto: Voorbeeld van een veelzijdige waterrietvegetatie (Het Vinne – Zoutleeuw). (foto Econnection)

S118.3. Herstel van de waterkwaliteit

Uitzettingen van karperachtige vissoorten ten behoeve van de hengelsport hebben veel gebieden als voedselpas ongeschikt gemaakt. Bodemwoelende vissen vertroebelen het water en maken het ongeschikt voor waterplantengroei. Het draagt bovendien bij tot eutrofiëring van het water. Om een waterherstel mogelijk te maken is zogenaamd Actief Biologisch Beheer nodig. Hierbij moeten de uitgezette vissen worden weggevangen. Daarbij kan het water gedurende één of twee opeenvolgende jaren worden afgelaten en drooggelegd. Daarna kan opnieuw water opgelaten worden en zonodig een introductie van gebiedseigen vissoorten plaatsvinden. Vissen die op dergelijke vijvers thuishoren, behoren tot het snoek-zeelttype en omvatten soorten als Snoek, Ruisvoorn en Zeelt en in mindere mate ook Blankvoorn en Baars. Andere, begeleidende vissoorten die deel uitmaken van deze visgemeenschap zijn de Kleine modderkruiper, de Bittervoorn, de Driedoornige- en de Tiendoornige stekelbaars en de Paling. De draagkracht van dit viswatertype bedraagt (afhankelijk van de samenstelling van de waterbodem) 300 - 500 kilogram per hectare. De bezetting van Snoek bedraagt maximaal 50 tot 100 kg/ha en bestaat voor een belangrijk deel uit exemplaren groter dan 40 centimeter (gegevens Sportvisserij Nederland).

S118.4. Kunstnesten

Op plaatsen waar oude rietvegetaties ontbreken kan (tijdelijk) de aanleg van kunstnesten overwogen worden. Deze bestaan uit een dicht vlechtwerk van riet- en/of lisdoddestengels die met ter plaatse groeiende rietstengels worden vervlochten. De hoogte waarop het nest wordt gebouwd, speelt geen rol zolang het maar goed verstopt zit in de vegetatie. De aanleg moet ten laatste in het voorjaar gebeuren, voordat de vogels in het (potentieel) broedgebied aankomen.

Financierings- en ondersteuningmogelijkheden

Algemeen

- Ondersteuning gemeentelijk natuurbeleid
- Subsidie voor de aankoop van natuurgebieden
- Landschapsteam

Soortgericht

- Bijzonder natuurbeschermingsproject

Habitatgericht

- Beheerovereenkomst verminderde bemesting voor een betere waterkwaliteit
- Beheerovereenkomst perceelsrandenbeheer
- Beheerovereenkomst aanleggen en onderhouden van poelen

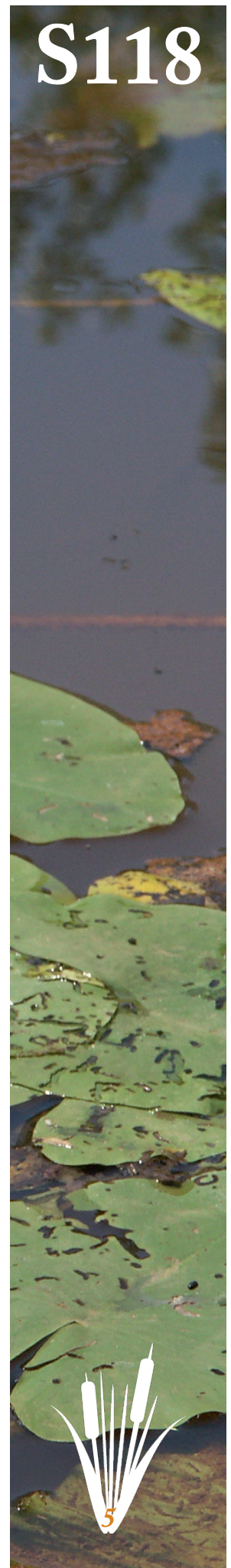
Lopende initiatieven

geen

Opvolgings- en evaluatiemogelijkheden

Geluidswaarneming

De aanwezigheid is te achterhalen aan de hand van de opvallende roep van de mannetjes gedurende de broedtijd. Die lijkt op het blaffen van een hond ("wouw wouw"). Om een gedegen beeld te krijgen van het broedsucces is een regelmatige opvolging in de loop van het broedseizoen noodzakelijk.

Referenties & verdere informatie

Publicaties

- den Boer T. (2000). Beschermingsplan moerasvogels 2000 – 2004. Rapport Directie Natuurbeheer nr. 47. Wageningen, Vogelbescherming Nederland. 175 p.
- Graefe I.B. (1964). Schaffung künstlicher Nistplätze für Schilfbewohnende Vögel. Natur und Land 50. p. 39-40.
- van der Winden J., Nienhuis A.J., Boudewijn T.J. & Verbeek R.G. (2008). Moerasherstel in het westelijk rivierengebied. Nieuw leefgebied voor purperreiger en andere bedreigde moerassoorten. Bureau Waardenburg bv. In opdracht van Vogelbescherming Nederland. 82 pp.
- van der Winden J., Verbeek R. & Luijten L. (2009). Moerasvogels, rietvogels, rietbeheer en vloedvlaktesoorten. Verslag Veldwerkplaats Laagveen & zeeklei en Rivierenlandschap. Bureau Waardenburg & Staatsbosbeheer. 8 pp.
- Vermeersch, G. & Anselin, A. (2009). Broedvogels in Vlaanderen in 2006-2007. Recente status en trends van Bijzondere Broedvogels en soorten van de Vlaamse Rode Lijst en/of Bijlage I van de Europese Vogelrichtlijn. Mededeling van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek nr. 3, Brussel. 102 pp.
- Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. (2004). Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededeling van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek nr. 23, Brussel. 496 pp.

Websites

- www.moerasvogels.nl
- www.waarnemingen.be

Folders

- Moerasvogels in De Venen. Hoe herinrichting van het land bedreigde soorten de kans geeft. Vogelbescherming Nederland. 20 p.

Advies

- Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO)

